

Inleiding

De afgelopen drie jaar heb ik als jonge reporter Oekraïne doorkruist, een land in oorlog. Door de maanden heen heb ik de verhalen opgetekend van burgers – bouwvakkers, studenten, kappers, leerkrachten en IT'ers – die van de ene dag op de andere soldaat aan het front werden. Ik heb hun vrouwen en kinderen gesproken die verweesd achterbleven. De omschakeling van een vrij land met liberale en progressieve idealen naar een land in staat van beleg werd tastbaar. Angst, haat en wanhoop voerden de boventoon, maar ook solidariteit, geborgenheid en optimisme lieten zich zien. Tijdens een oorlog komen de slechtste kanten van de mens naar boven, maar ook de mooiste. En dat werd in die drie jaar pijnlijk duidelijk.

Dit boek volgt de reis van Oekraïne door een van de meest turbulente periodes in zijn geschiedenis. Het verhaal begint een maand voor de grootschalige invasie door Rusland, in februari 2022. De dreiging hing al in de lucht, maar weinigen konden zich de omvang van wat zou komen voorstellen. Toen Russische

troepen op 24 februari 2022 de grens overstaken en Kyiv bedreigden, veranderde het leven van miljoenen mensen voorgoed. Families werden uit elkaar gerukt, levens werden abrupt onderbroken. Velen werden gedwongen keuzes te maken die ze nooit hadden willen overwegen.

Een jongeman die me altijd zal bijblijven zei: ‘We zijn geen moordenaars. Ik wilde nooit het leger in. Maar wanneer je buurman je huis binnenvalt en je familie bedreigt, moet je reageren. Poetin heeft van mij een moordenaar gemaakt. En dat vergeef ik hem nooit.’

Tegelijkertijd biedt dit boek een intieme en ongefilterde kijk in de dagelijkse realiteit van een freelance-journalist die zich doorheen de weken, maanden en jaren verliest in de chaos van oorlog. Een geleidelijke afdaling naar een wereld waar grenzen vervagen en de menselijke ziel wordt blootgelegd.

Dit boek biedt een inblik in de persoonlijke verhalen van hen die in het oog van de storm leven, een poging om te begrijpen hoe een land en zijn volk omgaan met de harde realiteit van oorlog. Het is een verhaal van verlies en verdriet, maar ook van veerkracht en hoop in de meest donkere tijden. Het is een boek dat ik nooit had willen schrijven, maar dat toch is ontstaan. Als eerbetoon aan degenen die er niet meer zijn en aan degenen die blijven vechten voor hun voortbestaan.

HOOFDSTUK 1

Donderwolken boven Kyiv

Het was nog vroeg wanneer ik op een doordeweekse dag, eind januari 2022, mijn computer openklapte. Koffie druppelde langzaam door het koffiezetapparaat terwijl de eerste zachte, winterse zonnestralen voorzichtig door de grote keukenramen binnenslopen. Mijn huisgenoten waren nog in een diepe slaap ondergedompeld; mijn werkdagen bij BRUZZ, de Vlaams-Brusselse media, begonnen doorgaans iets voor zessen en dat zorgde voor minimaal anderhalf uur pure en zeldzame rust. Enkel het gezang van de vroege vogels in de tuin doorbrak de stilte in het typisch Elsense herenhuis. Het waren woelige tijden, zeker voor een freelancejournalist. Hoewel de coronacrisis stilaan naar de achtergrond werd verdreven, had ze aanzienlijke sporen nagelaten, onder meer op de werkvloer. De nieuwsredacties vormden daarbij geen uitzondering. Redacteuren werden verzocht om van thuis uit te werken om zo de bezetting op de redactie laag te houden. Daar zat ik dus, omstreeks zeven uur 's ochtends, slurpend van mijn koffie aan de keukentafel, te

scrollen door allerlei nieuwsitems, op zoek naar het Brusselse nieuws van de dag.

Ondertussen drongen alarmerende berichten over de toenemende spanningen aan de grens tussen Rusland en Oekraïne zich op. Op dat moment wist niemand precies of je de doemberichten moest geloven. Ondanks de vele brandhaarden wereldwijd schieten de Vlaamse krantenmakers op dat vlak soms tekort in hun buitenlandberichtgeving. Door besparingen in de sector krijgen lezers vaak een beperkt aanbod voorgeschoteld. Zeker in die tijden werd internationaal nieuws steeds vaker overgenomen van buitenlandse zusterkranten, terwijl eigen journalistieke bijdragen dan gereduceerd werden tot binnenlandse aangelegenheden. Nu Rusland steeds meer troepen aan de Oekraïense grens stationeerde, vond ik het cruciaal om de situatie zelf op te volgen. Oekraïne grenst aan Europa. Wat daar gebeurt, heeft een impact op ons leven. Ik boekte een goedkope Ryanair-vlucht zonder retour en zonder concrete opdracht met vertrekdatum 9 februari 2022 en bestemming Kyiv. En zo kwam ik voor het eerst aan in de hoofdstad van Oekraïne, op een woensdagmiddag, met een rugzak vol goede moed, klaar om voor een week of twee het land te verkennen en er verslag van te doen.

Dream Hostel, het verblijf dat ik online had geboekt, was goedkoop en lag in Podil, de hippe wijk in het centrum van Kyiv vlak bij de oevers van de Dnjepr. Het zou mijn thuis worden voor de komende dagen en

weken. Een ideale uitvalsbasis, als je de enkele snurkende, bij momenten feestende toeristen kon wegdenken. Het cafeetje naast het hostel bleek dan weer ideaal als kantoor tijdens mijn werkuren voor BRUZZ. Daar bleef ik acht uur lang zitten, de koffies van de keuken in Elsene werden heerlijke flat whites in Kyiv en ik bleef de Brusselse actualiteit coveren om mijn reis door Oekraïne te bekostigen. Na de werkuren trok ik de stad in en liep ik verloren over de brede en ondergesneeuwde boulevards van Kyiv. De stad was overweldigend, intimiderend en indrukwekkend. Ik maakte kennis met het cyrillisch alfabet, de Oekraïense borsjtsj en het nachtleven, dat makkelijk kan wedijveren met de Berlijnse scene.

Februari is geen hoogseizoen voor toeristen in Oekraïne. Die waren dan ook slechts in beperkte mate te zien op het Maidanplein, dat er somber, koud en ietwat deprimerend bij lag. Ook bij andere, belangrijke monumenten van de stad vingen de straat- en souvenirverkopers bot. Maar er was meer aan de hand dan enkel laagseizoen. Hoewel het mijn eerste keer in Kyiv was, voelde ik zeer goed aan dat de sfeer bedrukt was. Er zat iets aan te komen. Dat wist iedereen. Een verderzetting en uitbreiding van de oorlog in de Donbas, in het oosten van het land? Die was tenslotte sinds 2014 aan de gang. Of een opflakking van de spanningen bij de Krim, het schiereiland dat in hetzelfde jaar door Rusland werd geannexeerd? De voorspellingen liepen uiteen. Hoe dan ook, in Kyiv zat je veilig. Dat dachten

de meeste mensen met wie ik sprak oprecht. ‘Nee, ik geloof niet in een rechtstreekse confrontatie tussen Rusland en Oekraïne,’ vertelde een straatverkoper vlak bij de Sint-Andreaskerk. De pastelblauwe kerk op een heuvel in het centrum biedt een prachtig uitzicht op de Dnjepr. ‘Oorlog in de straten van Kyiv, komaan, dat is toch niet realistisch. Zie je ons al bezig met automatische geweren?’ lachte hij. ‘Maar toch,’ ging hij verder, ‘mocht het toch zover komen, dan zullen wij onze families en onze huizen verdedigen. Ik ben klaar om te vechten.’ Die woorden klonken toen nog ietwat dramatisch. Het was een scenario dat men zich – terecht – maar moeilijk kon inbeelden.

Ik vond mijn draai in Kyiv, waar de spanningen steeds merkbaarder werden. ‘Ik keek erg uit naar deze citytrip,’ zei Lisa (23) uit Polen me in de lobby van Dream Hostel. ‘Maar de Poolse ambassade in Kyiv raadt iedereen aan om te vertrekken: het zou niet meer veilig zijn,’ mopperde ze. ‘Mijn familie is bezorgd. Ze denken dat Poetin elk moment Kyiv kan bombarderen.’ De toeristen in het hostel werden doorheen de dagen vervangen door fotografen en journalisten. ‘Een nacht of twee in dat miezerig hostel’, vooraleer ze hun intrek namen in een van de vele Airbnb’s rond het Maidanplein. Intussen had ik contact met de redactie van *Het Laatste Nieuws* en begon ik reportages te maken over die toenemende spanningen.

Op 14 februari, Valentijnsdag, besloot ik om de hoofdstad te verlaten. Ik wilde ervaren hoe het er

elders in het land voor stond. Het noorden van Oekraïne leek me hiervoor een goede start en ik sprong in een *marsjroetka*, een aftandse Sovjetbus, richting Tsjernihiv, een middelgrote stad met een kleine driehonderdduizend inwoners. Voor mijn reportage wilde ik het punt bereiken waar Rusland, Belarus en Oekraïne elkaar raken. Hoe kijken ze daar naar de Russische troepenopbouw? Midden in het historisch centrum van Tsjernihiv lag Hotel Oekraïne, daar zou ik verblijven. Een heerlijk Sovjetgebouw met verschillende verdiepingen, lange gangen en een lokale keuken. Het personeel sprak geen Engels, vertaalapplicaties waren sindsdien een onmisbare tool. Op twee Franse radiojournalisten van France Inter na was het gigantische hotel verlaten.

15 februari 2022, 8.30 uur. Over het centrale plein van Tsjernihiv scheen een prachtige zon, toch was het ijskoud. Een dikke laag ijs bedekte de stoepen. Na mijn eerste ochtendsigaret en twee koffies stak ik mijn hand uit naar de eerste taxi die voorbijreed. ‘Kunt u me naar het drielandenpunt brengen? Op de grens tussen Belarus, Oekraïne en Rusland?’ vroeg ik. De chauffeur, de negenenvertigjarige Sergeï Romanov, snapte niets van mijn uitleg. Ik haalde mijn smartphone boven en wees naar een willekeurig dorpje op Google Maps. Dat bleek Horodnja, het laatste stadje langs Oekraïense kant. Sergeï keek me vragend aan en haalde zijn schouders op. ‘Geen probleem, jongen. Stap maar in. Maar verder dan Horodnja breng ik je niet,’ waar-

schuwde hij. ‘Er zijn checkpoints waar je enkel voorbij raakt met een visum en speciale toestemmingen, voor goederentransport bijvoorbeeld.’ De rit naar Horodnja duurde goed een uur. Onderweg viel het mobiele netwerk uit en ook de radio deed het niet. Het was niemandsland. Eindeloze besneeuwde velden strekten zich uit tot aan de horizon. ‘Je kunt uren rondrijden zonder ook maar iemand tegen te komen,’ benadrukte Sergeï, die een ex-militair bleek te zijn. We kruisten militaire konvooien en gepantserde voertuigen. ‘Die komen we hier vaker tegen dezer dagen,’ zei hij terloops, bijna fluisterend.

We spendeerden de dag in Horodnja, een dorpje waar de tijd leek te hebben stilgestaan sinds de jaren zeventig van vorige eeuw. Daar verzekerde de burge-meester ons klaar te zijn om de Russen te stoppen als ze een inval zouden forceren. Duidelijk een politiek correct antwoord, want als hier een colonne pantservoertuigen zou passeren, viel er helemaal niets te beginnen. Burgers en passanten keken ons vol argwaan aan. Neen, makkelijk was het niet om in zo’n gespannen context praatgrage voorbijgangers te vinden. Op het einde van de dag reden we terug naar Hotel Oekraïne. Ik bedankte Sergeï hartelijk en wenste hem goede moed in deze turbulente tijden. Ik bleef nog een aantal dagen in de stad hangen om mijn reportage uit te schrijven en Tsjernihiv te verkennen. Op 18 februari keerde ik terug naar Kyiv, terug naar Dream Hostel. Nog geen week later, op 24 februari, staken Russische

tanks vroeg in de ochtend de grens met Oekraïne over. Horodnja was meteen bezet en in de weken die volgden, kreeg Tsjernihiv de volle laag. Raketten, bommen, artillerie, tanks. Hotel Oekraïne werd getroffen door een raket, de kamer waar ik dagenlang aan mijn artikelen zat te sleutelen was tot stof herleid. De vrienden die ik daar maakte, het personeel van het hotel, Sergeï: allemaal waren ze wekenlang onbereikbaar.

Maar dat wist ik toen natuurlijk nog niet, op die achttiende februari. Het was vrijdagavond en in Dream Hostel arriveerden twee broers rechtstreeks uit Australië: Nicholas (25) en Joshua (22), beiden met een indrukwekkend fotografisch parcours. Het klikte meteen. We bestelden bier en bespraken samen met een handvol andere gasten en journalisten in het hostel de toenemende dreigingen vanuit Rusland en de stappen die we moesten ondernemen. Intussen had ook de Belgische Dienst Buitenlandse Zaken alle landgenoten opgeroepen om Oekraïne te verlaten, ‘nu het nog kan’. ‘De informatie die we hebben, is zeer verontwastend,’ aldus toenmalig premier Alexander De Croo op de nieuwswebsite van de vrt. Als Rusland de grens met Oekraïne zou oversteken om een (grond)invasie te beginnen, zouden de kansen om het land redelijk eenvoudig te verlaten tot nul worden herleid. Alle vluchten van en naar Oekraïne zouden worden geannuleerd, de treinen zouden overbelast zijn en brandstof zou schaars en onbetaalbaar zijn. Toch kwamen die noodkreten in de straten van Kyiv als overdreven

over. ‘We leven al sinds 2014 met deze dreigingen in het oosten van het land, in Donetsk, Loehansk en de Krim,’ was iets wat telkens terugkwam in gesprekken met Kyivenaren. Ze waren de oorlog gewend.

Woensdag 23 februari 2022. Ondanks de eerder geruststellende woorden van de meeste inwoners groeide de onrust in Kyiv met de dag. Steeds meer mensen kozen eieren voor hun geld en legerwinkels werden binnengestormd en snel leeggekocht. Ik ging op zoek naar verhalen voor een nieuwe reportage. Fotograaf en intussen goede vriend Nicholas ging mee op pad en maakte de foto’s voor het artikel. Tekst en beeld moesten om 18 uur diezelfde dag binnen zijn op de redactie van *Het Laatste Nieuws*. Collega’s bij BRUZZ had ik inmiddels laten weten dat ik de volgende shifts niet zou kunnen verzorgen, deels door het werk voor andere kranten, maar ook en vooral door de volatiele situatie in de hoofdstad. Ik moest voorbereid zijn op wat mogelijks zou komen. In het café naast Dream Hostel tikte ik de laatste zinnen van het artikel dat de volgende dag zou verschijnen. We hadden de deadline gehaald en zoals vaak ging dat gepaard met een abrupte afname van het adrenalinegehalte. We bestelden halve liters bier en besloten om – naar het voorbeeld van andere freelancejournalisten – een appartement te huren vlak bij het Maidanplein. Dat zou meer ruimte bieden om in alle rust nieuwe plannen te smeden. We checkten in in een tweekamerappartement op de tweede verdieping van een prachtig gebouw met balkon en

gingen slapen, in een halve roes met een fles wodka en halfvolle asbakken op het nachtkastje. Nicholas in één kamer, ik in de andere en Joshua in de zetel in de woonkamer. Om 6 uur 's ochtends de volgende dag, 24 februari 2022, stormde Nicholas mijn kamer binnen. 'Arnaud, word wakker, de oorlog is begonnen.' De opgehoopte spanning die Kyiv in haar greep had bereikte precies op dat moment een kookpunt. Met halfopen ogen keek ik naar mijn smartphone. Ik was meteen klaarwakker.

De onheilspellende berichten kwamen massaal binnen, op alle platformen. In de straten van Kyiv was het een drukte van jewelste. Auto's zochten naar manieren om de stad te verlaten, tankstations werden volledig overspoeld, waardoor tanken al snel onmogelijk werd. In de verte waren explosies duidelijk hoorbaar, net als de vele laagvliegende gevechtshelikopters en de sirenes die onophoudelijk loeiden op het Maidanplein en in de hele stad. Paniek alom. De angst droop van de gezichten af, niemand wist wat te doen. 'Alsjeblieft, kun je me helpen? Ik wil terug naar Italië, maar spreek geen Russisch noch Oekraïens, ik weet niet waar ik heen moet,' smeekte een twintigjarige verloren gelopen backpackster vlak bij het metrostation aan het Maidanplein. Families met jonge kinderen wachtten aan de busterminals, tikkend op hun smartphones op zoek naar informatie. De dag ging voorbij en de chaos werd almaar groter. De omvang van wat Rusland had ontketend werd steeds duidelijker: het was wel degelijk

een volledige invasie van Oekraïne. Vanuit het noorden, het oosten en het zuiden werd Oekraïne belaagd, met als hoofddoel Kyiv. Daar wilde de Russische president Vladimir Poetin een machtswissel om Oekraïne terug in de Russische invloedssfeer te halen. Maar dat was zonder de Oekraïense bevolking gerekend, die sinds het eerste bombardement in de ochtend van 24 februari een ongeziene moed en solidariteit aan de wereld liet zien.

Om 17 uur verlieten Joshua en Nicholas het appartement. Ze trokken opnieuw de stad in, deze keer met hun camera's om foto's te maken. 'Blijf jij maar hier,' zei Nicholas tegen me. 'De Russen zijn met gevechtsvliegtuigen, helikopters en tanks op weg naar Kyiv. Ze willen de hoofdstad innemen en als ze tot hier binnendringen, zullen er straatgevechten zijn,' waarschuwde hij. 'Er zullen misschien bombardementen in het centrum van de stad volgen. Als dat het geval is, loop dan snel naar het dichtstbijzijnde metrostation om te schuilen, daar zul je veilig zijn.' De sirenes gingen weer aan, gevechtsvliegtuigen donderden inderdaad boven onze hoofden. Joshua schonk drie wodka's in en we klonken. 'Stay safe.'